

Fransızca'nın Türkiye'de Bugünü

Ayla GÖKMEN*

Cumhuriyet sonrası Türkiye ve Fransızca'nın bugünü

Cumhuriyetin kurulmasından sonra, Atatürk Türkiye'sinde dilde, eğitimde ve kültürde ulusallaşma girişimlerine ağırlık verilmiştir. Ancak bu girişimlerin yanısıra Atatürk'ün, öteki uluslarla iyi ilişkilerin geliştirilmesi ve endüstri, teknoloji, bilim, kentleşme, iletişim gibi olguların durmaksızın değişip geliştiği bir dünyada ulusunu "çağdaş uygarlık düzeyini aşma" hedefine yönlendirirken, bu hedefe ancak iletişim yoluyla varılabileceğinin bilinciyle, yabancı dil etkinliklerine önem verdiğini biliyoruz. Kendisi de bir yabancı dil, Fransızca, bilen Atatürk'ün Fransız kültürü ve düşüncesine ne denli önem verdiği, gerek Kütüphanesindeki kitapları gerekse Meclis'te verdiği söylevler belge niteliğindedir¹. Dışarda yeterince tanınmayan Türkiye'yi tanıtmada yardımcı olma görevini Türk basınına da veren Atatürk'ün bu amacını gerçekleştirmek açısından 22 Mart 1934 tarihinde L'Ankara adlı Fransızca bir gazete yayımlanmaya başlaması, bize Atatürk ve Türkiye'nin hangi yabancı dile önem verdiğinin bir kanıtıdır.

Cumhuriyetin ilk otuz yıllık dönemine baktığımız zaman, Türk kültür yaşamını Fransız dili ve kültürünün etkisi altında olduğunu gözlemleriz. Yirmili yılların politik yazını bize bunu örnekleme olanağı verir. Ankara Hukuk Fakültesi Anayasa Profösörü Ahmet Ağaoğlu "Fransa ve Biz" başlıklı makalesinde şöyle yazar: "Türkiye'nin bugün oynadığı rol nedir? Türkiye Doğu'da Fransa'nın Batı'da temsil ettiği ideali uygular; (...) Fransızca, Türkçeden sonra, ülkemizin en yaygın dilini teşkil eder. Bütün dünya edebiyatları içinde Fransız edebiyatına değer veriyoruz. Bu güne dek, liselerimizde ve orta okullarımızda Fransızca mecburi dildir (...) Türk'ün hep Fransa'ya hayranlık duyduğunu kabul etmeliyiz."²

* Doç. Dr. U.Ü. Eğitim Fakültesi Fransız Dili Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ GÖKMEN Ayla; a.g.y., ss.120-125

² AĞAOĞLU Ahmet; *Fransa ve Biz, Cumhuriyet*, 3.IX.1925

Türkiye'de egemen dil artık İngilizcedir. Türk yaşamını ve kültürünü bu denli etkileyen Fransızca bu ülkede neden, ne zaman ve nasıl egemenliğini yitirmiş yerini İngilizceye bırakmıştır?

Bu sorunun yanıtını herşeyden önce II. Dünya savaşından sonra standartları değişen ve yeniden yapılanan dünya içinde aramak gerekir. Artık (I. Dünya savaşından sonra dünyadaki askeri, ekonomik ve teknolojik alanlarda güç dengesi yeni bir durum kazanmıştır. Almanya, İtalya, İngiltere Fransa, Japonya bu güç alanlarında söz sahibi değildirler. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği "Süper güç" oluşturarak karşı karşıya kalmışlar ve dünya barışında, güvenliğinde "son sözü" söyleyen birer rakip görünümü almışlardır. Bu rekabet ister istemez dünya coğrafyasında önemli bir stratejik yer tutan Türkiye'yi daha çok etkilemiş, o dönemlerin Kuzey tehlikesine karşı A.B.D ile müttefikliği seçmiş, onun koruma ve yardımlarını seçmiştir. İsmail Soysal bu seçimin değerlendirmesini şöyle yapar: "çünkü Türkiye 1945'ten sonra içine düşmüş olduğu ekonomik güçlüğü yanı sıra iki büyük sorun yaşıyordu: güvenlik ve bütünlüğünün korunması. İkinci dünya savaşına Türkiye girmese de, Rusya Anadolu'nun Kuzey Doğu'sunda bir üst kurmaya niyetlenir ve Boğazlarda hak iddia etmeye başlar. Türkiye kendini "yalnız" hissederek Batı'nın desteğini ister"³ Bu destek ise dünyada önderlik rolünü yükümlenmiş olan "süper güç" Amerika Birleşik Devletlerinden gelecektir.

II. Dünya savaşından sonra, Tarih, uluslararası yükümlülükler üstlenen, teknolojik ve bilimsel alandaki gücünü ekonomik gücüyle pekiştiren, uzay çağını açan bir Devleti ilk kez tanımaktadır. Küçük devletlerle yaptığı antlaşmalar ona, dünyada, daha büyük siyasi manevra gücü sağlamakta, girişim fırsatlarını artırırken, uluslararası barış ve güvenlik için kendine başrolü biçmektedir. Böylesi güçlü bir devletin kendine özgü görüşleri, kültürü dolayısıyla dili, teknoloji ve uzay çağını yaşayan bir dünyanın, ezilmemek için birbirleriyle yarışan diğer ülkelere egemen olur. Bir başka deyişle dünya artık anglophone bir kültür ve bilimle evrimleşmeye yönelir. Ve Fransızca yüzyıllar süren evrensel dil olma özelliğini, Fransız kültürü de klasik kültür olma özelliğini yitirir. Türkiye'de de anglophone dil ve kültürü kendini 1950 yıllarından başlayarak giderek artan bir biçimde kendini duyumsatacaktır.

Bununla birlikte Türkiye'de İngilizcenin yaygınlaşması ve yabancı dil öğretiminde ivme kazanması, bu ülkede egemen dil, Türklerin gönül verdiği Fransızca'yı yerinden etmesi kuşkusuz birdenbire değil ama bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte önemli rol oynayan etmenlerin başında A.B.D faktörünün yanısıra, II. Dünya savaşından sonra Türkiye-Fransa arasındaki siyasal, ekonomik, kültürel ve hatta dostça ilişkilerinin değişkenliği de göz önüne almak gerekmektedir. Bu ilişkileri, 1945'ten bu yana incelersek, 1945-

³ SOYSAL İsmail; *Les Relations Politiques Turco-Françaises*, in *Coll.Turcica* III, a.g.y., s.648

1972 döneminde "gel-git" manzarası sunarken, 1972-1984 dönemi sırasında "gerilediği" ve hatta donduğu söylenebilir. 1985- 1995 yıllarını kapsayan dönemi ise bir "toparlanma" olarak niteliyebiliriz. Fransızcanın Türkiye'de bugün gelinen konumunda, İngilizce ve Almanca'dan sonra üçüncü sırada, iki ülke arasındaki ilişkilerin etkin bir rol oynadığı ve Hükümetlerin izlemiş oldukları siyaset, hatta ideolojilerin bu durumu olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu nedenle 1945-1995 dönemi boyunca, yarım yüzyıllık süreç içinde, Türkiye-Fransa ve Türkiye-Amerika arasında gelişen ilişkilere kısa bir karşılaştırma yaparak bakarsak, öne sürülen değertendirme somutlanacaktır.

1945-1952 dönemi A.B.D'nin Türkiye'yi koruyucu rolünü üstlendiği dönemdir. İsmail Soysal bu dönemi "Dostluğun eroik dönemi" olarak nitelendirir ve 1947 yılı, Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'ı, komünist tehditinden kurtarmak amacı ile (Truman Doktrini) Kongre'de alınan bir kararın yürürlüğe girmesiyle başlayan askeri yardım (100 milyon dolar), Amerikan Marshall yardımı adı altında, Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir devir başlattığını söyler⁴. 1950 yılında Türk askerinin Amerikan askeri ile yan yana Kore savaşında çarpışması, Amerikan kamuoyunda güvenirliliğini artırır.

1952-1964 dönemi sınırsız ilişkileri kapsar. Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olmasıyla, tarihte ilk kez A.B.D ile müttefik haline gelir. Ve yine ilk kez bir Türkiye Devleti Başkanı, Celal Bayar Amerikayı resmen 1954 yılında ziyaret eder. NATO üyeliği Türkiye'nin savunma sorununu bir güvenceye bağlarken, giderek artan yardımlara kavuşmanın rahatlığıyla ülkesi üzerinde Amerikan askeri üsleri kurulmasına, bunların kullanılması ve askeri personel konusunda adeta sınırsız kolaylıklar tanımıştır. Kimi uluslararası platformlarda ölçsüz Amerika yanlısı politika çizmesi, dönem sonunda özellikle sol eğilimli çevrelerde Amerikalılara karşı eylemlerin doğmasına neden olmuştur.

1945-1964 döneminde Türk-Fransız ilişkilerini irdelediğimizde; Fransa'da 1946 yılında Komünist Partisi'nin Koalisyonla hükümet olması üzerine, Türkiye Sovyet tehlikesine karşı Fransa'dan hiç bir yardım bekliyemezdi ve görmez. 1947 yılında Paul Ramadier'in sağ hükümetiyle Anglo-Saxon'larla yakın ilişkilere girilir ve A.B.D'en Marshall Planı çerçevesinde yardım olarak NATO'nun kurulmasında etkin rol olarak Sovyetlerin Batı'da yayılmasına engel olmaya çalışır. 1948 Nisan'ında Paris'te imzalanan, sonradan OECD adını alan, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne Türkiye ilk kez savaştan sonra Fransa ile işbirliği yaparak katılır. Bu dönemde Fransa'nın Türkiye'nin borçlarını kendi olanakları elverdiği ölçüde çözümü için katkıda bulunduğunu gözlemliyoruz⁵. 1949 yılında Avrupa

⁴ SOYSAL İsmail; *Türk-Amerikan Siyasal İlişkileri, Belleten*, cilt.XLI, TTK, Ankara, 1977, s.257

⁵ SOYSAL İsmail; *Les Relations Politiques Turco-Françaises*, a.g.y., s..648

⁶ A.g.y., s.651

⁷ A.g.y., s.654

Konseyi kurulurken, bu Örgüte Türkiye ve Yunanistan'ın alınmasını destekler. Mart 1953, Türk Başbakanı Adnan Menderes ve Dış işleri Bakanı Fuat Köprülü Fransa'yı ziyaret ederler. Fransız Başbakanı Rene Mayer ve Dış İşleri Bakanı Georges Bidaut ile Avrupa, Orta Doğu ve iki ülke ilişkileri gündeme gelirken, özellikle ekonomik ilişkileri güçlendirme kararı alınır⁶.

1954-1964 Fransa'nın kendi iç işleriyle yoğun olarak meşgul olduğu dönemdir. Indochine savaşını 1954'te Cenevre Antlaşmasıyla bitirirken, aynı yıl kendisini 1962 yılına dek sürecek olan Cezayir iç savaş ve bağımsızlık hareketlerinin içinde bulur. Osmanlı ve Fransa sömürgeciliğini derinden yaşayan Cezayir sorununda Fransa, Türkiye'den Birleşmiş Milletler üyesi olarak kendisini desteklemesini bekliyordu. Sonuçta, Türkiye Cezayir sorununu bir iç sorun olarak nitelendirdi. Aynı dönemlerde Türkiye'nin Yunanistan'la yaşadığı Kıbrıs sorununu Fransa, İngilterenin müdahalesine karşı bir iç sorun olarak nitelendirmiş, İngiltere'yi olaydan uzaklaştırma çabasına girmiştir. 1958'te Cumhurbaşkanı seçilen De Gaulle ve Hükümet'inin Türkiye için yaşamsal bir konu oluşturan Kıbrıs sorununda izlediği bağımsız tavır ve adadaki her iki toplumun haklarına saygı gösterilerek uluslararası Hukuk kurallarına göre beraber yaşamasını, Yunanlılara Yunan, Türklere Türk olma prensibini benimsemesi, Dünya barışının sağlanması için Türkiye'nin vazgeçilmez bir faktör olduğunu savunması, bu Fransız lideriyle gönül bağımlı güçlendirmiştir⁷.

1962-1972 döneminde Türk-Fransa dostluk ve ortak işbirliği gelişirken bu kez Kıbrıs sorunuyla bunalan ve bunaltılan Türkiye diğer Avrupa ülkeleri ve A.B.D ile ilişkileri bozulmuştur. Ayrıca bu dönemde Fransa, Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmesini Kuzey ve Güney ülkeleri arasında bir denge oluşturacağı için destekliyor, bu nedenle Ankara'da, 12 Ocak 1963'te iki ülkenin Başbakanları, İnönü ve Pompidou, arasında bir antlaşma imzalanır. 1967 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Fransa'yı ziyaret ederken, 1968 yılında ilk kez bir Cumhurbaşkanı, De Gaulle Türkiye'ye gelir⁸. İki ülke arasında ilişkiler, ziyaretler De Gaulle'ün iktidardan çekilmesinden sonra yerine seçilen Pompidou zamanında da devam eder. 1972 yılında Türk başbakanı Nihat Erim Fransa'yı ziyaret ederek Başbakan Jacques Chaban-Delmas ile görüşür. Her iki ülke Orta Doğu, Akdeniz güvenliği ve Kıbrıs konularında aynı görüşleri paylaşmaya devam ederler.

Bu dönem Fransa ile Türkiye'nin Ticaret ve sanayi yatırımların, otomotiv sanayi, keban barajı gibi katılımların geliştirildiği altın yıllar olmuştur. Metro, renkli televizyon (SECAM) sistemi projelerine imza atılmıştır. Koşut olarak kültürel ilişkilerin daha çok geliştirilmesi, özellikle de

⁸ Bu ziyaretin tüm ayrıntıları için bkz; Soysal İsmail ; *Général De Gaulle'ün Türkiye'yi ziyareti* (25-30 Ekim1968), *Bellekten*, Cilt.LI, Sayı.200, TTK, Ankara, ss.949-954

Fransızca öğrenimin canlandırılıp yaygınlaştırılmasında çaba gösterilmesi için kararlar alınmıştır. Sonuçta, Ankara Tevfik Fikret Lisesi, bir süre sonra da İzmir'de Fransızca öğrenim yapan lise bu dönemlerde hizmete girmiştir. 20 Ekim 1968'de "Teknik ve Bilimsel İşbirliği" Antlaşması imzalanmış, Avrupa Konseyi çerçevesince Bilimsel araştırmacı değişimine karar verilmiştir. Tüm bu iyi niyet ve dostça çabalara karşın, Fransızca, yabancı dil öğreniminde ikinci dereceye düşmekten kurtulamamıştır.

1964-1978 dönemi Türkiye'nin A.B.D ile ilişkilerinde Kıbrıs konusunda bunalıma girdiği dönemdir. 1965 Haziran ayında konuyla ilgili Başkan Johnson Türkiye Başbakanı İnönü'ye gönderdiği mesajda, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesinde NATO silahlarını kullanamayacağı, aksi takdirde olası bir Sovyet müdahalesinde Türkiye'yi savunmayacaklarını bildirmesi üzerine, Türk-Amerikan ilişkileri ciddi bir biçimde sarsılmıştır⁹. Bundan on yıl sonra Türkiye 1974 Temmuz-Ağustos ayında Kıbrıs'ta askeri bir müdahalede bulununca 1975'te Türkiye'ye silah ambargosu konmuştur. Bunun üzerine Türkiye'de Amerikalıların toprakları üzerindeki askeri üsleri kapatır. Ambargonun kalkması için 1978 yılını beklemek gerekecektir. Ne var ki bu dönemde de İngilizce yabancı dil öğreniminde Türkiye'de ilk sırayı korumaya devam edecektir.

Fransa'nın 1973-1984 dönemi hükümetlerinin izlediği Ermeni politikası yüzünden, Türk-Fransız ilişkileri yıpranır ve gerçekleştirilmek istenen alanlardaki işbirlikleri donar. İlişkilerin bozulması 1973 Hükümetinin Fransa'daki Ermenilere Türkiye karşıtı gösterilerine göz yumması, devrin Gençlik ve Spor Bakanının sözde Ermeni soykırımı adına hazırlanan bir abide açılış törenine katılmasıyla başlar. 1974 yılında Valery Giscard d'Estaing'in Cumhurbaşkanı seçilmesiyle ilişkiler daha da kötüleşir. Giscard d'Estaing'in Yunan Cumhurbaşkanı Karamanlis arasındaki kişisel dostluk, De Gaulle'den beri Fransa'nın yansız izlediği politikaya alışkın Türkiye'yi olumsuz etkiler. Ancak 1979 yılında Kıbrıs'ta bir "Enosis" düşüncesini Fransa onaylamadığını Avrupa Ekonomik Konseyinde Kıbrıs konusunda daha ılımlı bir tavır sergileyerek gösterirken, Türkiye'ye bu zor döneminde el uzatacaktır¹⁰.

Mayıs 1981'de Sosyalist parti lideri, François Mitterand'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi, Türk-Fransız ilişkilerinde, Türkiye için, dostça nitelendirilemeyecek bir sayfanın açılmasına neden olur. Ermeni ülküsünün açıkça savunuculuğu, Konsolosluklara, Hava alanlarına yapılan bombalı saldırılar, açılan abidelere izin vermekle bir drama dönüşmüştür. Bunlara ek olarak 1 Temmuz 1981'de Kuzey ülkelerinin önerisi üzerine Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyon'na şikayet edilmesinde Fransa'nın kayıtsız kalmaması ilişkileri zedeler. 3 Mayıs 1984 tarihinde ASALA terör

⁹ SOYSAL İsmail; *Türk Amerikan İlişkileri*, a.g.y., s.271

¹⁰ Bu dönemde Fransa'dan satın almak üzere bir Antlaşma yapılmış, ancak gerçekleşmemiştir. Bkz; Soysal İsmail; *Les Relations politiques Turo- Française*, a.g.y., s.670

örgütünün katliamları bardağı taşıran son damla olmuş, ilişkileri bir an bütünüyle kesilme durumuna getirmiştir¹¹.

Fransa'nın izlediği bu politika 12 yıl boyunca gerek siyasi ve resmi çevreler, gerek aydınlar ve halk kesiminde derin bir kırgınlık yaratır. Bu siyasal olumsuzluk iki ülkenin ister istemez ekonomik ve kültürel ilişkilerine de zarar verir. Ticaret hacmi geriler, Fransa Türkiye'nin alışveriş yaptığı ülkeler arasında 12.ci sıraya düşer - 1983'te 185 yabancı firmanın yalnız 6'sı Fransız sermayeliydi¹². Turizmin yanısıra okullarda Fransızca bu dönemde üçüncü sıraya gerilerken, istatistiksel rakamlara baktığımızda neredeyse denizde bir kaç damla gibi kalmıştır. Fransa'nın bu tutumu doğal olarak diğer ülkelerle; A.B.D, Almanya ve İngiltere ile ilişkileri güçlendirmiş, dolayısıyla gereksinim duyulan iletişim dilide İngilizce ve Almanca olarak ortaya çıkmıştır.

1984-1995 dönemine gelince, buzların çözüldüğü ve eski dostça sıcak ilişkilerin sağ hükümetlerle yeniden kurulduğu dönemdir. Türkiye'nin gergin dönemde, Fransız halkına ve ülkeye karşı hiç bir düşmanca tavır göstermemesi, gösteri yapmaması dikkate değer bir noktadır. Türkiye Türkleri her şeye karşın Fransa'ya duymuş olduğu derin ve geleneksel dostluğunun anısına gelecek zararı soğukkanlılığıyla önlediğini söyleyebiliriz. 1984 yılının sonunda Fransa Başbakanı Roland Dumas'nın Türkiye Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e iki ülke arasındaki dostluğu geliştirmek istediği mesajı göndermesi, 1985 yılında UNESCO'nun Paris'te gerçekleştirilen bir toplantısına katılan Türkiye Başbakanı Turgut Özal ile Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac'ın Quai D'Orsay'da yaptıkları sıcak dostluk görüşmeleri, banka ve iş adamlarıyla Türkiye'ye yatırım yapmayı teşvik eden gezi, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişiminde büyük rol oynamıştır. 1986 yılı dostların tam anlamıyla buluşma yılı olarak nitelendirilebilir. Ancak burada her iki ülkenin Büyükelçilerinin kişisel gayretlerini vurgulamak gerekir.

90'lı yıllarda siyasal, ekonomik ve kültürel açıdan bir önceki dönemin süregelen ilişkileri giderek daha geliştirilmiş, denge bulunmuştur. Özellikle bu dönemin Türk Cumhurbaşkanı ve Başbakanları Fransa'yı sıkça ziyaret etmişler, ya da uluslararası platformlarda Fransız Devlet Başkanı ve Başbakanları ile görüşmeler yapmışlardır.

1994-1995'de Fransa ve Türkiye Avrupa ve dünya'da barış ve güvenliği korumada aynı görüşleri paylaşmışlar, en son yaşanan insanlığın dramı Bosna-Sırp savaşında ezilen Bosnalılara gerek Fransız hükümeti gerekse basını duyarsız kalmamış, bu konuda Türk hükümeti ile aynı görüşü paylaşmış ve desteklemiştir. 32 yıl sonra Türkiye'nin Gümrük Birliğine girmesi için Avrupa ülkelerinin sol ve yeşiller gruplarının olumsuzluğuna

¹¹ A.g.y., s. 674

¹² T.T Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Yıllığı, Ankara, 1985

karşı, Mart 1995'te devrin Dış işleri Bakanı ve Avrupa Komisyonu üye sıfatıyla Alain Juppe, Avrupa ülkelerini Türkiye lehine duyarlı olmaya çağırılmış ve bir zamanlar olduğu gibi yine destek vermiştir.

İlişkilerin düzelmesi, yine eskiden olduğu gibi sıcak bir dostluğa dönüşmesine karşın, Türkiye'de Fransızca'nın gelmiş olduğu konumdan kurtarmasına yetmemiştir. Bu da bir süreç sorunudur, nasıl ki bu konuma birdenbire gelmemişse. Türk kamuoyunda gerçekleştirdiğimiz anketlerde, Türk halkının yüzde altmışının Fransızca'yı, halen en hoş, fonetik, ve bir kültür dili olarak beğendiğini ve özlemlerle anılan bir yabancı dil olma özelliğini taşıdığını bize göstermiştir. Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna ve Gümrük Birliğine girmeye hazırlandığı son günlerde, "çok dilli" olmaya yönelik bir Batı ile entegrasyona gidilirken, yine anket sonuçlarına göre, Türk halkının % 75'i birden fazla dil öğrenmenin artık bir gereksinim olduğunu, ikinci bir yabancı dil seçiminde ise tercihlerin, % 41'lik bir oranla, Fransızca'ya, % 25'i İngilizce'ye, % 25'i İtalyanca'ya, % 5'lik bir kesim, Rusça, geri kalan % 20 diğer diller (Almanca, İspanyolca, Arapça, Farsça) arasında dağıldığı gözlenmiştir.

Bu araştırmalar Fransızca'nın bugün bile Türkiye'de sevilen ve özlenen bir dil olma özelliğini taşıdığını bize göstermektedir. Ancak ülkelerin, çağın değişim gösteren standartlarına göre belirlenen siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkileri beraberinde gereksinim duyulan iletişim dilini de belirlemiştir. Türkiye'de 50'li yıllardan başlayarak A.B.D ile kurulan iletişim İngilizce'nin Türk Milli Eğitimi'ne girmesine ve giderek ivme kazanmasında en önemli neden olmuştur. Fransa ve Fransızca ile, özellikle De Gaulle (1958-1969) dönemi dışında, giderek uzaklaşmıştır. Yukarıda kısaca belirlemeye alıştığımız iki ülke ilişkilerinin Türkiye'de yabancı dil öğrenimine nasıl yansıtıldığını görmek için Milli Eğitim Bakanlığı arşivlerinden derlediğimiz istatistiksel bulgular çarpıcı bir biçimde bize bunu kanıtlar.

T.C Devleti M.E.B okullarında (Resmi- özel Orta okullar, Meslek ve Teknik öğretim okulları, Liseler, Kolejler) yabancı dil öğretimi İngilizce Fransızca ve Almanca olarak yapılmış ve 1950'den başlayarak, onar yıllık dönemlerden öğrenci sayısına göre bir örneklemeyle, şu dağılımı içermektedir.

1992-1993 Eğitim Öğretim yılında Liselere uygulanan Ders geçme ve Kredi sistemiyle birlikte, yabancı dil seçmeli bir ders olarak öngörüldüğü için, yabancı dil öğrenci sayısı saptanamamıştır. Talim Terbiye Başkanlığı yetkilileri Anadolu'da artık % 70 öğrencinin yabancı dil dersi seçmediklerini belirtirler. Buna karşın, M.E.B belgelerine dayanarak 1994-1995 Öğretim yılında Orta dereceli okullara yapılan yabancı dil öğretmen atamalarına göre öncelikli yabancı dil öğrenimini belirleyebiliriz. Bu dağılım da ise İngilizceye 4973, Almanca'ya 1355, Fransızca'ya 1178 öğretmen ataması gerçekleştirilmiştir.

1950-1960 dönemi (1953-1954) :	Orta dereceli Okullar	Liseler (Kolej)
Fransızca :	52.055	14.993
İngilizce :	52.060	16.200
Almanca :	6083	1528
(1959-1960) :		
Fransızca :	119.250	23.775
İngilizce :	152.477	35.150
Almanca :	11.775	5208
1970-1980 dönemi (1972-197) :		
Fransızca :	73.554	77.132
İngilizce :	178.778	160.282
Almanca :	25.059	25.031
(1978-1979) :		
Fransızca :	173.973	82.285
İngilizce :	777.752	348.494
Almanca :	161.086	55.928
1980-1990 dönemi (1981-1982) :		
Fransızca :	190.627	81.464
İngilizce :	846.291	387.291
Almanca :	202.654	71.740
1990-1993 dönemi (1990-1991) :	Orta Okullar	Liseler
Fransızca :	59.813	105.202
İngilizce :	2.513.906	1.555.599
Almanca :	178.071	160.753
(1992-1993) :		
Fransızca :	38.728	
İngilizce :	2.401.137	
Almanca :	118.999	

Ortaya çıkan tablo'nun verilerine göre Türkiye'de 1950-1995 döneminin yabancı dil yönelimi, bu arada Fransızcanın konumu, açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yönelim; 1950-1960 döneminde Fransızca ve İngilizcenin sayısalının nerdeyse eşit konumunu; 1970-1980 döneminde ise ikinci sırada yer aldığını; 1980-1990 dönemi ve bugüne dek izleyen yıllarda artık üçüncü sırada olarak kendini gösterir.

Türkiye'de 1955'ten başlayarak İngilizce eğitim ve öğretim yapmaya başlayan Anadolu Lisesi adı altında hizmet veren okulların açılması, Fransızcanın etkisini giderek yitirmesinde önemli rol oynamıştır. Bunda 1956

yılında açılan ve İngilizce eğitim yapan Orta Doğu Teknik Üniversitesinin de payı olduğunu söyleyebiliriz.

1955 yılında İstanbul, Samsun, İzmir, Eskişehir ve Erzurum kentlerinde 5 adet İngilizce eğitim veren Anadolu Lisesi açılmıştır. Ancak bu sayı 1979 yılında 21'e ulaşırken, yalnızca 1984 yılında 24 Anadolu Lisesi açıldığını gözlemliyoruz. Bu arada 1960 yılında Fransızca eğitim yapan Ankara Tevfik Fikret ve İzmir İnönü Lisesi olmak üzere 2 okul hizmete girmiştir. 1981 iki dille eğitim yapan okulların başlangıç yılı olur. Bu amaçla önce Ankara'da bir okul (Almanca+Fransızca), 1989'da İstanbul'da iki okul (İngilizce+Fransızca ve İzmir'de bir okul) (İngilizce+Fransızca) kurulmuştur. Ancak, 1981-1989 yılları arasında tüm Türkiye'de İngilizce Eğitim yapan Anadolu Liselerinin sayısı 135'e ulaşmıştır. 1995 yılında ise bu rakamlar rekor sayılabilecek niteliktedir. İki dil öğretimi öngören 3 okul dışında, 12 adet yalnızca Almanca, 20 adet iki dil (İngilizce+Almanca) eğitim yapan okulların yanısıra İngilizce eğitim yapan Anadolu Lisesi sayısı 324'e ulaşmıştır. Bu okulların sayısalı bize Türk halkının, ülkenin gelişim koşullarına göre gereksinim duydukları dile eğilim gösterdiğini belirtmektedir.

Fransızcanın üçüncü sıraya gerilemesi Anadolu Teknik Meslek Liselerinde de kendini göstermektedir. 1 Eylül 1986 tarihinde Fransa Hükümeti ile M.E.B ve Dış İşleri Bakanlığı arasında imzalanan İstanbul Profilo Anadolu Teknik Lisesine ait İşbirliği Protokolü'na göre 1994-1995 Öğretim yılında hizmete giren bu okul iki dille, İngilizce+Fransızca, eğitim yapmaya başlar. Halbuki 26 Ağustos 1987 tarihinde Federal Almanya ile Türk Hükümetleri arasında imzalanan Protokol 1994-1995 yılında yalnızca Almanca öğretim yapacak olan İstanbul Haydarpaşa Anadolu Teknik Lisesini değil aynı zamanda Türkiye'nin 6 kentinde aynı amaç doğrultusunda açılan okulları da kapsamaktadır. Ne var ki, Türkiye'de bu tür teknik ve endüstriyel okullar projesine (200 dolayında) en büyük mali ve teknik destek IBRD, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankasından 1985 yılında imzalanan Antlaşma çerçevesinde Amerika Birleşik Devletinden gelmiştir¹³. Bu durum, sözü edilen okullarda, yabancı dil eğitiminin İngilizce olmasını teşvik eder niteliktedir.

Almanca öğreniminin Türkiye'de yaygınlaşmasına neden olarak, 1960'dan beri bu ülkeye çalışmak için giden Türk vatandaşların çocuklarına eğitim ve iş kaygısıyla hazırlanan projelerin katkısı büyüktür. Bu bağlamda, 1983 yılında, Türk-Alman Mesleki Eğitim Projesi, M.E.B ile TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu) ve BGZ (Türk-Alman Ekonomik İşbirliği) arasında imzalanan Protokol ile sekiz il ve bir ilçe'mizde yaşama

¹³ T.C Milli Eğitim Bakanlığı, *TBMM 1995 Yılı Bütçe Raporu*, Ankara, 1994, ss. 132-137

¹⁴ A.g.y., s.138

geçirilmiştir¹⁴. Bu projeler Türk gençlerine meslek alanlarında, hem Almanya'da hem de Türkiye'de iki dili kullanarak staj yapma olanağı tanımaktadır. Dolayısıyla bu tür etkinlikler Almanca'nın işlevini ülkemizde artırırken, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarının çocuklarının daha çok mesleki öğrenime yönelttiklerini, bunların arasında Almanca konuşulan ülkelerin çoğunluğu oluşturduğunu belirtmemiz gerekir. Bu ülkelerin barındırdığı Türk öğrenci sayısına bakarsak: Almanya'da 460.672; Hollanda'da 50.966; İsviçre'de 24.0087; Avusturya'da 28.270; Fransa'da 78.593 olarak saptanması karşısında Almanca öğreniminin toplam Fransızca'dan daha çok gereksinim duyulduğunu göstermektedir.

Lisans ve Lisans üstü kendi hesabına ya da burslu öğrenci sayılarını incelediğimiz zaman, Amerika'da 4.428; Avrupa toplamında 4.970; yalnız Almanya'da 7.373 öğrenci gözlenmektedir. Türk Hükümeti'nin resmi bursu ile 1994 yılında A.B.D'ye 456; İngiltere'ye 137; Almanya'ya 23; Fransa'ya yalnızca 9 öğrenci gönderilmiştir¹⁵. Tüm bu sayısal veriler İngilizce ve Almanca'nın neden ön sıralarda yer aldığıın göstergesidir.

Türkiye'de yabancı dil seçimini gereksinimler belirlemektedir. Ülkenin gelişimi ve eğilimi hangi yönde ise iletişim dilinin kullanılabilirliği o yönde gelişmektedir. Buna somut bir örnek olarak Turizm alanına baktığımızda Türk gençlerinin öğrendikleri yabancı dilleri uygulamada kullanımları açısından ilginç saptamalar yapılabilir. Türkiye'ye ikamet ülkelerine göre gelen yabancı turist sayısını T.C Devlet İstatistik verilerine göre incelediğimizde, 1970-1980 yılları arasında Amerikalı turistleri sayısal açıdan Almanlar izlemekte, Fransız turistler üçüncü sırada yer almaktadır. 1980-1990 yılları arasında, örneğin 1984'te 267.527 turistle Almanya birinci, 213.498'le A.B.D ikinci, 123.754 turistle Fransa üçüncü sıradadır. 1993 yılında ise 1.119.801 ile Almanya'yı 440.374 turistiyle İngiltere, 302.062 ile Fransa izlerken, A.B.D 276.901 turistle dördüncü sırada yer almaktadır.

Tüm bu istatistiksel veriler Fransızcanın Türkiye'de, XX. yüzyılın ikinci yarısında, Cumhuriyet öncesi Osmanlı İmparatorluğu döneminde verilen önemini ve artık egemenliğini yitirdiğini açıkça göstermektedir. Amerika Birleşik Devleti'nin "süper güç" olarak dünya sahnesine çıkması, endüstri, bilim, iletişim, kentleşme olgularının hızla değişip yeni ufuklara ulaştığı, uzay çağında, ekonomik ve sermaye gücünü ele geçirmesi, siyasal alanında da söz sahibi olmasıyla, tüm ülkeler, dolayısıyla hem Fransa hem de Türkiye anglophone kültürden etkilenmiş, ve bu kültürün dili, İngilizce, kendini kabul ettirerek evrenselliğe ulaşmıştır. Bu durum da, Tarih, ülkelerin gereksinimlerine göre, birbirleriyle siyasal, ticari, ekonomik ve kültürel alanlarda kurdukları ve geliştirdikleri ilişkilerin belirleyici olduğunu bize göstermektedir. Ancak, farklı ulusların kültür ve dillerinin dokuduğu

¹⁵ T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye 1994 Yıllığı, s. 93

dünyamızın ortak uygarlığı "tek" bir ulusun rengini ve dilini içine sindirmesi olanaksızdır. Çağımızın "Küreselleşme" sürecinde "Bir" değil artık "çok dilli" olmaya yönelmenin gerekliliğini gören Batı, ve bugün bile Avrupa ve Gümrük Birliği çerçevesinde Batı ile birleşmeye, bütünleşmeye çalışan Türkiye'nin de bu gereksinime yanıt vermesi gerekmektedir. Kaldığı uygulanan anketler Türk halkının artık salt İngilizce değil diğer ulusların da dillerini öğrenmek istediğini göstermiştir.

Türkiye'de bugün egemen dil egemen yabancı dil İngilizce ise ve Fransızca Almancadan sonra üçüncü dil konumuna gelmişse, XX. yüzyılın ikinci yarısında zaman zaman değişik ivmeler gösteren Türk-Fransız ilişkilerinde Fransa'nın izlediği kültür politikasındaki edilgen tavrının payı büyüktür. Eğitim ve Öğretim alanında, Teknik Meslek Liselerinin Türkiye'de yaygınlaştırılmasında A.B.D ve Almanya'nın daha çok çaba göstermiş olduğunu yukarıda değindik. Bunda kuşkusuz Hükümetlerin izlediği politikanın T.C Milli Eğitim Bakanlığının yabancı dil politikasına yansımaları da neden olarak gösterebiliriz. Ayrıca, sosyo-ekonomik yapısı daha güçlü ailelerin, ilişkilerin ekonomik temele oturtulduğu dünyamızda, ekonomisi daha güçlü ülkenin diline yönelmesi de doğal karşılanmalıdır. Bu durumda da Fransızca Türkiye'de özellikle 70'li yıllardan başlayarak kırsal kesim dili olmuştur.

Anketlere dayalı araştırmamız bize Fransızcanın halen ülkemizde sevildiğini, ikinci bir yabancı dil öğrenme durumunda, gereksiniminin % 45'lik bir oranla ilk sırada olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Ne var ki, iletişim tek yanlı olmaz. Türk halkının bu dileğinin gerçekleşmesine Fransa kimi girişimleriyle destek vermelidir. Bununla birlikte Türkiye'nin gelecekte Avrupa Topluluğuna ve Gümrük Birliğine üye olması durumunda, İngilizcenin dünyaca geçerliliğine inanmış Türk Kamu oyunu Fransızcanın, bugün kullanılmasa bile, geçerli olacağına inandırmak gerekir. Bunun yanı sıra, bir ulusun gelişimi ancak insanlığın ortak uygarlığına yapılan katkılarla gerçekleşebileceği için, öteki uluslarla iletişime de gereken özen gösterilmeli "bir yabancı dil" değil, ama "bir çok dil" öğrenimine ve etkinliklerine özgürce olanak tanımak Türk eğitim politikasının görevi olmalıdır.